

slovstvu, saj če je Goethe omamil Prešerna, koga še ne bi. Želja tega zapisa je bila le na kratko prikazati, kako je Goethejev duh krilil nad Slovenci že v času njegovega življenja in kako so nanj z duhovnimi očmi gledali nekateri naši znameniti razumniki iz prve polovice devetnajstega stoletja. Predvsem Čop in Prešeren. Goethejeva življenjska usoda, diametralno nasprotna od Prešernove, pa je oba pesnika združila na Parnasu: podajata si roke, kakor si jih Goethe in Schiller na kipu pred weimarskim gledališčem.

Summary

HOW SOME FAMOUS SLOVENES GOT ACQUAINTED WITH GOETHE'S ART

The aim of this arbitrary is not only a comparative study on Goethe's influence upon our literature, as well as various other reminiscences of Goethe, which are frequent in Slovene literature. If Prešeren was charmed by Goethe, was there anyone else who wasn't? The author wants to illustrate how Goethe's spirit floated over the Slovenes even at the time of his life and how some of our famous intellectuals from the first half of the 19th century looked upon Goethe with their mental eyes; above all, Čop and Prešeren. Goethe's destiny, which was diametrically opposed to Prešeren's, united both poets on Parnassus: they have joined hands like the Goethe and Schiller statues in front of Weimar Theatre.

Matej Rode

Srednja zdravstvena šola v Celju

UDK 82.03:886.3.09

KRST PRI SAVICI V PREVODIH

Ko skušam razložiti, kaj je to svetovna književnost, se zatečem kar k preprosti razlagi, da svetovno književnost tvorijo vsa tista najboljša dela posameznih narodnih književnosti, ki so dostopna tudi bralcem, ki ne poznajo jezika, v katerem je določeno delo nastalo. Zato morajo biti taka besedila navadno prevedena. Imeti morajo obliko, v kateri jih pač lahko uživajo tudi tisti, ki ne poznajo jezika izvirnika, jezika, v katerem jih je umetnik ustvaril. Če izhajamo iz teh meril, ni težko dokazati, da so dela vrste slovenskih besednih umetnikov že svetovna književnost. To mirno lahko trdimo za Cankarja, Župančiča, Kosovela in seveda za Prešerna.

O prvem pogoju, o umetniških vrednotah pri Prešernu ne kaže izgubljati besed. Njegova dela štejemo med najboljša dela slovenske književnosti. Kar zadeva drugi pogoj, da morajo biti njegova dela dostopna tudi bralcem, ki ne poznajo slovenščine, torej da morajo biti prevedena, Prešeren in njegovo delo tudi izpolnjujeta. Po podatkih, ki jih najdemo v *Prešernovi bibliografiji* Štefke Bulovec, osnovnem viru podatkov, ki sem ga uporabljal ob svojem razmišljanju, obstaja več kot dva tisoč različnih prevodov Prešernovih pesmi. Prevodene so v kakih trideset različnih jezikov vsega sveta. Iz drugega vira, to je iz *Sloven-*

Sestavek je bil namenjen za slavistično zborovanje v Bohinjski Bistrici (okt. 1987).

skega leksikona novejšega prevajanja Janka Modra pa je mogoče razbrati še en zanimiv podatek. S prevajanjem Prešernovih pesmi se je tako ali drugače ukvarjalo nič manj kot sto petdeset ustvarjalcev. Vse to nedvomno priča, da je zadoščeno tudi tisti drugi zahtevi, po kateri neko delo štejemo k svetovni književnosti, se pravi, da je dostopno tudi bralcem, ki ne poznajo jezika izvirnika.

Kako prihajajo dela ustvarjalcev k uporabnikom, ki tega jezika ne poznajo, je marsikdaj zapleten in dolg proces. Vendar, kot kaže, veljajo tudi pri tem določene zakonitosti. Prav na te zakonitosti bi rad opozoril. Pokazal bi rad, kako so Prešernove pesmi prodirale v svetovno književnost, kako so se širile skozi čas, kako so osvajale vedno nove prostore, vedno nove jezike. Obenem bi rad opozoril na tiste, ki so bili udeleženi in ki so prispevali k temu prodoru, na prevajalce, ter na motive, ki so jih gnali k temu.

Ker je gradivo, ki ga imam na razpolago, zelo obširno, bom skušal probleme, ki so nastali ob prevajanju Prešernove poezije, koncentrirati in jih prikazati ob enem samem njegovem delu, ob *Krstu pri Savici*. Da sem se odločil prav za to in le za to delo, je razlog ne le v tem, da se pesnitev po naključju ujema s programom našega posvetovanja, ampak predvsem zato, ker je *Krst pri Savici* ena tistih Prešernovih pesmi, ki so jo najbolj pogosto prevajali. Večkrat je bil preveden le sonet *O, Vrba...* (60-krat) in *Nezakonska mati* (52-krat).

Usodo prevajanja *Krsta pri Savici* sem razen po podatkih iz omenjenih knjig zasledoval tudi po *Bibliografiji prevodov iz slovenskega leposlovja od 1972 do srede 1983* Franceta Dobrovoljca. To poudarjam zato, ker se zavedam, da podatki, s katerimi razpolagam, niso dokončni. Gotovo so se tudi po tem času pojavili kaki prevodi *Krsta pri Savici*. Vendar to ni bistveno.

Moj namen ni postreči z natančnimi podatki, kolikokrat je bil *Krst pri Savici* preveden. Podatki o teh prevodih so mi le gradivo, na podlagi katerega si bom skušal ustvariti podobo o tem, kako so prevajali Prešerna.

Krst pri Savici se je lotilo kakih štirideset prevajalcev in je bil preveden v štirinajst jezikov (angleščina, češčina, esperanto, francoščina, italijanščina, makedonščina, nemščina, madžarščina, poljščina, ruščina, slovaščina, srbohrvaščina, švedščina, ukrajinščina). V mnoge od njih tudi po večkrat. V nemščino kar desetkrat, v srbohrvaščino sedemkrat. Po štirikrat v italijanščino ter po trikrat v češčino, poljščino, ruščino, francoščino in slovaščino. Res je med temi štiridesetimi prevodi le polovica takih, ki so bralcem ponudili celotno besedilo pesnitve. V preostalih primerih gre za prevode le posameznih delov. Navadno je to *Uvod*. Marsikdaj pa so to tudi le značilni odlomki. V nekaterih primerih gre za nerimane prevode ali celo prevode v prozi. Vendar kaže opozoriti na podatek, da gre v sedmih primerih tudi za samostojne, knjižne izdaje.

Prvo vprašanje, ki sem si ga zastavil, je bilo, kako je *Krst* prodiral v čas, se pravi, kdaj so posamezni prevajalci pričeli prevajati. Prvi prevod je nastal še za Prešernovega življenja. V nemščino, žal le v prozi, je *Krst pri Savici* prevedel Georg Jenko in ga objavil v *Illirisches Blatt* že 1848. Potem so si prevodi sledili sorazmerno počasi, njihovo število pa je doseglo višek v letih 1900–1902. V tem času je izšlo kar osem novih prevodov. Sledil je čas, v katerem je nastalo nekaj manj prevodov, takoj po drugi vojni, v letih 1948–1954, pa je praktično vsako leto izšel po kak prevod *Krsta pri Savici*. Z nekaj manjšo intenzivnostjo si sledijo prevodi tudi v naslednjih dveh desetletjih. Podrobnejša analiza tega Prešernovega prodiranja v svet bi prav gotovo pokazala na povezavo med zanimanjem za Prešerna in prevajanjem njegovih del in zanimanjem za Slovenijo sploh.

Drugo vprašanje, ki me je zanimalo, je bilo, kako se je vednost o *Krstu pri Savici* širila po prostoru, kako so posamezni narodi lahko spoznavali to Prešernovo delo. Ugotovimo lahko, da so se zanj najprej pričeli zanimati tisti, ki so bili tako ali drugače neposredno v sti-

kih s Slovenci. Zgodnji prevodi so predvsem v nemščino. Opozoriti pa je treba tudi na zelo zgodnji prevod v češčino, že 1861. Žal je prevod ostal v rokopisu. Hrvati so objavili prvi prevod že 1868, nekaj kasneje, 1900, je izšel tudi prevod pri Srbih.

Prevodi v jezike narodov, ki niso imeli neposrednih stikov z nami, zasledimo najprej pri Švedih. Nato pri Poljaki in Rusih. Sorazmerno pozno, šele v dvajsetih letih tega stoletja, nastanejo prvi prevodi v italijanščino. In v tridesetih v francoščino. Nekako v tem času je izšel tudi prevod v esperanto.

Povečano zanimanje za *Krst pri Savici* ugotovimo nato šele po drugi vojni. Nastanejo prevodi v slovaščino in angleščino. Slednji žal le v rokopisu. Nekaj kasneje, v šestdesetih letih *Krst pri Savici* lahko v svojem jeziku prebirajo tudi Makedonci, v naslednjih letih pa še Madžari in Ukrajinci. Tretje vprašanje, ki sem si ga zastavil ob naši temi, je, kdo se je pravzaprav loteval prevajanja *Krsta pri Savici*, kdo so bili prevajalci te pesnitve. Dobršen del prevodov smo opravili Slovenci sami. V nemščino Jenko, Klun, Novyjevca, v esperanto Vahen, v angleščino Justin, v francoščino Pilon in Jesenik, v italijanščino Husu. Pobuda za vse te prevode je bila nedvomno želja, da bi poezijo našega pesnika posredovali tudi drugim, tistim, ki ne poznajo slovenščine. Druga skupina prevodov je nastala iz drugih pobud. Osnova je verjetno v spoznanju o kakovosti Prešernove poezije in želja, da bi te kakovosti ponudili tudi svojim bralcem. Med take kaže šteti Deželičev prevod ter prevode nekaj verzov, ki jih je napravil Jovan Jovanović Zmaj ali prvih šest kitic, ki jih je v švedščino prevedel Alfred Jensen.

Naslednjo pobudo je treba iskati v času, ko je »uradna« slovenska književnost Prešernu priznala njegove vrednote, ga proglasila za velikega pesnika in tudi skušala spodbujati prevajalce, naj se lotijo prevajanja Prešerna. To je bil čas okoli leta 1900, čas znanih Prešernovih proslav. Prav te so bile pobuda za nastanek Korševega prevoda v ruščino ali Marjanovičevega v srbohrvaščino ter nekaterih odlomkov v poljščino.

Novi val zanimanja za Prešerna in s tem tudi za *Krst pri Savici* je prišel po drugi vojni. Za to obdobje je značilno, da je prevod *Krsta pri Savici* navadno del obširnejših zbornikov ali knjig, s katerimi so skušali predstaviti Prešerna kar se da celovito (v celoti, ali v izbranih delih). Tako so nastali novi ruski prevod, novi prevodi v srbohrvaščino, prvi prevod v makedonščino, madžarščino in ukrajinščino.

Če strnemo, lahko ugotovimo, da za prevajanje *Krsta pri Savici* in za celotno Prešernovo poezijo veljajo iste zakonitosti, kot jih je sociologija prevajanja zasledila pri drugih primerih prodora posameznih ustvarjalcev v svet, v svetovno književnost. Vsak tak prodor poteka v treh stopnjah.

V prvi se za dela kakega umetnika zanimajo le navdušeni posamezniki, ki skušajo ustvarjalca predstaviti bralcem, ki ne poznajo jezika izvornika. Do druge stopnje pride takrat, ko uradna književnost jezika, v katerem umetnik ustvarja, umetniku prizna njegove kakovosti in sama začuti potrebo, da omogoči umetniku prodor v svet. Do tretje stopnje pa pride takrat, ko svetovna umetnost sama prizna umetnika za svojega. Porodi se želja, da bi ga kar najbolje spoznali. Zato ga pričnejo prevajati. V tem času navadno pričnejo objavljati zbrana dela ali vsaj zelo obširne izbore.

Za *Krst pri Savici* in verjetno tudi za celotno Prešernovo poezijo velja, da je prva stopnja trajala nekako do leta 1900. Druga do konca druge svetovne vojne. In tretja od druge vojne dalje. To je pač ena od ugotovitev, do katere je bilo mogoče priti ob nekoliko podrobnejšem razmišljanju o *Krstu pri Savici* v prevodih. Gotovo pa to ni edina. Vsekakor bi morali govoriti vsaj še o kakovosti posameznih prevodov. Dalje bi bilo zanimivo spoznati, kako so se posamezni prevajalci lotevali osnovnih problemov našega besedila. Prevajalec je namreč vedno tudi razlagalec dela, ki ga prevaja. Gotovo bi lahko spoznali, kako so,

recimo, posamezni prevajalci interpretirali na primer Črtomira ali kako drugo odprto vprašanje, ki še vedno buri duhove prešernoslovcev. Zanimivo bi bilo spoznati poti, po katerih so nastali posamezni prevodi. Znano je namreč, da je le manjši del besedil, ki tvorijo svetovno književnost, prišlo do bralca neposredno iz jezika, v katerem so nastala. Zelo pogosto je udeležen jezik posrednik. To je le nekaj vprašanj, na katera bi morala odgovoriti razmišljanja o temi *Krst pri Savici* v prevodih. Naj bo to, kar je bilo povedano do sedaj, predvsem pobuda, da se bomo vprašanj prevajanja *Krsta pri Savici* in seveda celotnega Prešernovega opusa lotili tudi s stališča sociologije prevajanja, da bomo potem še bolj samozavestno in utemeljeno lahko trdili, da tudi *Krst pri Savici* šteje med dela svetovne književnosti.

Summary

KRST PRI SAVICI (Baptism on the Savica)

Krst pri Savici is the most frequently translated poem by Prešeren (by 40 translators into 14 languages). On the basis of bibliographical data, the author tries to illustrate the idea that Prešeren's poetry has found its way into world literature, at different times and places, in three periods. The first lasts till 1900, the second till the end of the Second World War and the third up to the present day.

Literarnozgodovinsko gradivo

IZDAJE SLOVENSКИH PROTESTANTSКИH PISCEV V JUBILEJNIH LETIH

Jubilejna leta, posvečena reformaciji v 16. stoletju na Slovenskem, so se iztekla. Začetek je predstavljalo leto 1984, ko je minilo štiristo let od izida Dalmatinovega prevoda Biblije in Bohoričeve slovnice. Nadaljevanje in hkrati vrh pa je pomenilo leto 1986, tako imenovano »Trubarjevo leto«. Preteklo je namreč štiristo let od Trubarjeve smrti.

Najbolj neposreden stik z našimi protestanti 16. stoletja predstavlja danes knjiga. Za oviro bi lahko šteli tu kvečjemu našo miselnost, ki je precej oddaljena od duha njihove dobe. Ne gre le za oddaljenost v ideološkem smislu, ampak v prvi vrsti za problem časa. Premagati časovno razdaljo – umestno je vprašanje, če je to sploh možno. Besedila nam povedo velikokrat nekaj popolnoma drugega, kot so povedala bralcem v 16. stoletju. Pri nekaterih besedah so stare pomene nadomestili novi, pri drugih so se pa novi pomeni starim dodali. Knjiga, to poleg govornice besede najbolj živo agitacijsko, vzgojno in učno sredstvo, je imela na Slovenskem v obdobju protestantizma prav posebno mesto in vlogo. V skladu s tem njenim pomenom takrat so jo na vidno mesto postavljali tudi v teh zadnjih, jubilejnih letih. Za nekaj novih knjižnih izdaj, povezanih z reformacijo, smo sedaj boga-tejši.